

ТВОРЧІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ

У статті розкрито деякі аспекти творчої педагогічної діяльності студентів – майбутніх учителів. Виявлено умови, які сприяють її виникненню. Приділено увагу питанню зв'язку теоретичних знань і практичної діяльності студентів педагогічних ВНЗ.

Ключові слова: творча педагогічна діяльність, самовдосконалення, умови розвитку творчості, практична діяльність, етапи засвоєння знань.

Соціальні та економічні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, суттєво впливають на освіту, її зміст, методи навчання та виховання. У період оновлення всіх сфер життєдіяльності людини в Україні, здійснення реформування економічних та суспільно-культурних галузей, зокрема освітніх, перед вітчизняною вищою школою постало завдання підготовки педагогів нового типу, фахівців, здатних до виконання ключової ролі в подальшому розвитку українського суспільства, “створення інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки і техніки, збереження й примноження національної культурної спадщини” [1, с. 40].

Суспільно-історичний досвід переконує в тому, що педагогічна освіта розвивається під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, які визначають пріоритети, цілі та цінності, шляхи впливу на особистість. На сучасному етапі процес європейської інтеграції найпомітніше впливає на всі сфери життя української держави, в тому числі і на вищу педагогічну освіту як значний фактор її модернізації. Тому пріоритетами національної системи професійної підготовки освітян визнаються максимальний розвиток і самореалізація кожної особистості, здатність навчатися впродовж життя, до чого прагне лише творча особистість.

Стратегічною лінією вищої освіти України є формування у випускників ВНЗ особливого ставлення до професійного саморозвитку для того, щоб відчувати себе гармонійною часткою навколишнього природного світу, бути готовими зберегти, примножити й передати спадкоємцям ціннісні надбання минулих поколінь [7, с. 436].

Соціальний попит суспільства сьогодення орієнтований на формування цілісної особистості, що намагається максимально розвивати та реалізовувати свої здібності, набуває знань самостійно, шляхом творчого пошуку, активізації власної творчої діяльності.

Мета статті – розкрити деякі аспекти творчої діяльності майбутніх педагогів.

Особливості педагогічної професії підкреслюють її творчий характер, різноманіття індивідуального стилю діяльності, постійний пошук зв'язку теоретичних знань з практикою.

Головне завдання ВНЗ тісно пов'язано з виявленням та розвитком різних форм підтримки творчої ініціативи студентів, які у своїй майбутній

педагогічній діяльності зможуть виявити творчий підхід до навчання та виховання школярів.

У працях О.А. Абдуліної, І.А. Зязюна, В.В. Кан-Каліка, В.А. Сластьоніна, Т.І. Сущенко та інших запропоновано загальну стратегію професійного становлення майбутнього вчителя з урахуванням факторів, умов, соціальних вимог, які впливають на нього; необхідності практичної підготовки, наявності педагогічних знань та спроможності до самовдосконалення. У зв'язку з змінами в суспільстві та всієї системі освіти значно зростають соціальні вимоги до випускників ВНЗ, вимоги до методологічної культури майбутнього вчителя та його професійної придатності. Адже сьогодні потрібний не тільки студент, а творча індивідуальність, що здатна ознайомлюватися із багатим досвідом альтернативної системи освіти, сприяти розвитку існуючого різноманіття видів шкіл та бути готовим до роботи з дітьми.

Виховувати такого педагога можна лише за допомогою творчості, і це є найважливішою вимогою до системи його професійної підготовки. Тому дуже важливо навчити студентів – майбутніх учителів використовувати системоутворювальні знання у вирішенні різних педагогічних завдань, які формують їхню активну позицію, стимулюють самостійність, ініціативність у ситуаціях вибору, дають можливість переосмислити особистісні стереотипи, приводять до творчого аналізу ситуацій і формують педагогічні умови та навички.

Така творчість доступна кожному студенту, який у процесі вирішення нестандартного завдання шляхом інтеграції конкретних знань та власної тактичної дії помітить проблему там, де, здавалось би, її не існує; побачить те, що не вкладається в межі раніше засвоєних знань, та сформулює власне бачення проблеми. Вирішення завдання навчає розумових операцій аналізу, синтезу, класифікації, сприймати дії комплексно, легко асоціювати та переносити відомі зразки поведінки вчителя на абсолютно нові ситуації. Завдяки розвитку самооцінки, оцінюванню правильності обраного рішення можна прийти до вибору однієї з багатьох альтернатив та навіть передбачити можливий варіант вирішення конкретної ситуації, що свідчить про специфічні якості творчої особистості.

Творча діяльність є одним з найбільш цікавих та складних психічних явищ. У психолого-педагогічних дослідженнях синонімом поняття “творча діяльність” можна назвати “творчість”, “продуктивна діяльність”, “евристична діяльність”, “творче мислення” (В.М. Пушкін, І.Я. Лернер, Я.О. Пономарьов та ін.). У загальній структурі творчої діяльності, яка розглядається як система, можна виділити декілька основних підсистем:

- процес творчої діяльності;
- особистість творця;
- середовище та умови, у яких відбувається творчий процес.

Багато зарубіжних авторів характеризують творчість як здібність особистості спостерігати проблему з різних кутків зору (Д. Гілфорд,

А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Результатом творчості може бути не тільки відкриття нового, а і шляхи його досягнення.

Первісною умовою педагогічної творчості є глибоке та якісне засвоєння теоретичних знань, які формують такі особистісні характеристики, як педагогічна свідомість, педагогічне мислення, педагогічне передбачення; розкривають потенційні резерви професійної спроможності студента – майбутнього вчителя. Творче засвоєння знань потребує від нього активності, вміння знаходити суперечності в будь-якому явищі та вирішувати їх; здібність виявляти проблемну ситуацію, знаходити нестандартні засоби її аналізу за допомогою загальнопедагогічних знань.

Проблема розвитку творчості студентів у процесі навчання є складною та багатогранною, що потребує не тільки теоретичного обґрунтування, а й пошуку нових методів, підходів, форм навчання, конструктивних ідей у плані розробки технологій навчання та їх експериментальної перевірки. Творчість не є природженою якістю особистості, а виявляється в її діяльності. Ймовірно, що завдання підготовки спеціаліста до творчості вирішуються на декількох етапах, які визначають конкретні якісні характеристики засвоєння загальнопедагогічної інформації.

Перший етап спрямований на підвищення інтелектуального рівня студентів (вони усвідомлюють інформацію, що сприймається, та запам'ятовують її). Фахівці підкреслюють, що існує прямий взаємозв'язок між інтелектом та творчістю. У зв'язку із цим особливі вимоги висуваються до лекцій: під час занять використовують значні блоки подання інформаційного навчального матеріалу, прискорюють темп його викладання; у лекційні курси включають проблемні питання та завдання, що потребують знаходження причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах і процесах; проблемні питання можна використовувати для створення проблемних ситуацій, які мають розв'язати студенти; вирішення проблемних питань наприкінці лекції – усе це забезпечує оперативний контроль за ходом її засвоєння, створює умови колективного та індивідуального творчого пошуку.

На другому етапі формуються необхідні педагогічні вміння. Завдання викладача зводиться до такої організації навчальної діяльності, коли у студентів розвивається намагання використовувати теоретичні знання в практичній діяльності. Студенти виконують завдання, що потребують розпізнання та співвідношення здобутих наукових знань з елементами реального навчально-виховного процесу. У цьому випадку розумові операції (аналіз, співвідношення, узагальнення) використовуються на більш високому рівні.

На третьому етапі засвоєння знань передбачається їх практичне застосування у стандартних умовах. Студенти працюють у мікрогрупах та виконують навчальні завдання за зразком. У запропонованих ситуаціях студенти повинні вміти знайти рішення самостійно та довести їхню правильність.

Четвертий етап передбачає використання студентом здобутих знань у незнайомій (нестандартній) ситуації. Тут необхідними умовами виступають такі: широкий світогляд студента, глибина методологічного підходу, набуття власного педагогічного досвіду. На цьому етапі майбутні педагоги

беруть участь у ділових іграх, у студентських олімпіадах; виконують завдання дослідного змісту; виступають на конференціях та конкурсах, узагальнюючи передовий педагогічний досвід. Провідну роль в ефективному вирішенні освітніх завдань відіграють безпосередньо студенти. Викладач виконує функції організатора їхньої творчої діяльності, що забезпечує розвиток у студентів творчого ставлення до засвоєння спеціальних знань.

Проблема розвитку творчості студентів – майбутніх учителів тісно пов'язана з наявністю творчих здібностей та створенням сприятливих умов для їх реалізації в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Система підготовки майбутнього вчителя у ВНЗ пов'язана з його практичною діяльністю, що слугує першорядною умовою нагромадження індивідуального досвіду та є найважливішою складовою професійної підготовки спеціаліста. Оскільки творчі здібності розвиваються в діяльності, це потребує від самої особистості творчого ставлення до неї. Під час проходження педагогічної практики в загальноосвітній школі студенти одержують різноманітні завдання з педагогіки, виконання яких розвиває творче начало та вдосконалює їх як майбутніх професіоналів. Наприклад, на підставі спостережень, бесід з учителями та батьками школярів студентам пропонують встановити інтенсивність пізнавальної потреби учнів (за методикою В.С. Юркевича), використовуючи анкету, в якій студент має самостійно обрати відповіді на поставлені запитання (див. табл.).

Таблиця

Анкета для визначення інтенсивності пізнавальної потреби учнів

Питання	Можливі відповіді	Оцінка в балах
1. Як часто й у який час учень займається розумовою діяльністю (година – півтори – для молодшого школяра, декілька годин – для підлітка)?	а) часто; б) іноді; в) дуже нечасто	5 3 1
2. Якій діяльності віддає перевагу школяр під час пошуку відповіді на запитання?	а) наполегливо працювати та знайти відповідь самостійно; б) працювати час від часу; в) отримати готову відповідь	5 3 1
3. Чи багато та як часто використовуєте допоміжну літературу?	а) постійно та багато; б) іноді – багато, іноді – зовсім нічого; в) замало, зовсім нічого	5 3 1
4. Як часто школяр ставить запитання?	а) часто; б) іноді; в) дуже нечасто	5 3 1
5. Наскільки емоційно ставиться учень до цікавого завдання, що пов'язане із розумовою діяльністю?	а) з ентузіазмом; б) без особливого захоплення; в) байдуже	5 3 1

Суму балів, яку отримав учень, студент ділить на 5 (за кількістю питань). Таким чином, він має показник інтенсивності пізнавальної потреби, який позначається літерою “J”. Якщо $3,5 < J < 5$ (або дорівнює 5), можна вважати, що в учня пізнавальна потреба виражена досить сильно. Якщо $2,5 < J < 3,5$, то вона виражена помірно. Якщо $J < 2,5$ (або дорівнює 2,5), пізнавальна потреба виражена слабо.

В результаті такого анкетування майбутні педагоги мають можливість зробити висновок про наявність пізнавальної потреби в учнів та відповідно планувати свою роботу.

Ще одним з найважливіших педагогічних аспектів, який активізує творчу діяльність студентів – майбутніх учителів, є формування їхньої інтуїції. Цьому сприяє проведення рольових ігор, турнірів та вікторин. Саме процес підготовки, наприклад, рольової гри забезпечує розвиток інтуїції. Студенти самостійно встановлюють правила, розподіляють ігрові ролі, залучаючи до цього не тільки активних, а й пасивних колег. Такі ігри є найпростішою моделлю шкільної практики, що розвиває рефлексивні, аналітичні, прогностичні здібності та педагогічну інтуїцію. За цих умов активізується самостійна творча діяльність.

Розвитку творчої активності сприяє також аналіз уроків провідних учителів, окремих навчально-виховних заходів, проведених студентами безпосередньо під час педагогічної практики у школах.

Висновки. Наведені аспекти активізації творчої діяльності студентів – майбутніх учителів допомагають глибше оволодівати навчальним матеріалом, розвивають рефлексивні, аналітичні та прогностичні здібності, що є необхідною складовою формування сучасного фахівця, здатного працювати в умовах сьогодення.

Список використаної літератури

1. Державна програма “Вчитель” // Освіта України. – 1996. – № 63. – 27 серпня.
2. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
3. Афоніна Г.М. Технология творческого освоения опыта педагогической деятельности / Г.М. Афоніна. – Барнаул, 1997.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М., 1989. – 192 с.
5. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 / К.М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 372 с.
6. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И.П. Иванов. – М. : Педагогика, 1989. – 206 с.
7. Огнев’юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В.О. Огнев’юк. – К., 2003. – 448 с.

Парфенов М.П. Творческие аспекты педагогической деятельности в вузе

В статье раскрыты некоторые аспекты творческой педагогической деятельности студентов – будущих учителей. Выявлены условия, способствующие её возникновению. Уделяется внимание вопросу связи теоретических знаний с практической деятельностью студентов педагогических вузов.

Ключевые слова: творческая педагогическая деятельность, самосовершенствование, условия развития творчества, практическая деятельность, этапы усвоения знаний.

Parfenov M. Creative aspects of pedagogical activity in higher education institute

Some aspects of the creative pedagogical activity of the students (would-be teachers) are revealed by the author. The circumstances which contribute to its emergence are shown in the article. The author pays attention to the problem of relation between theoretical knowledge and practical activity of the students.

Key words: creative pedagogical activity, self-perfection, creation development circumstances, practical activity, stages of learning.